

Hulp aan zwakke schrijvers

gerichte bewegingsvoorstellingen in de schrijfles doen om optimaliseren van de schrijffprestaties bij zwakke schrijvers te bewerkstelligen.

Hulp bieden aan zwakke schrijvers is in iedere klassengroep noodzakelijk aangezien in iedere groep ongeveer 10% zwakke presteerders te onderscheiden is (B. Smits-Engelsman). Dit artikel beschrijft een lesmodel hoe zwakke presteerders het beste in de schrijfles kunnen worden geholpen. Allereerst wordt een voorbeeld beschreven van een reeds eerder beproefd lesmodel. Vervolgens wordt een aantal factoren aangegeven waardoor leerlingen schrijfproblemen hebben. Daarna wordt een voorstel gedaan om deze factoren via een aangepast lesmodel zoveel mogelijk te elimineren. Afsluitend wordt een aantal conclusies en aanbevelingen gedaan.

Werken met een theorie gestuurd lesmodel. Het gebruik maken van een theoriegestuurd lesmodel levert significant betere schrijffprestaties bij alle leerlingen op (A. van Hagen 1998 en S. Brutsaert 2000). Bij zwakke schrijvers echter minder dan vooraf was gehoopt. Het ontwikkelde lesmodel is elders reeds uitvoerig beschreven (*Tijdschrift voor Remedial Teaching 2001*). Het in een aantal groepen uitgeteste theoriegestuurde lesmodel bestaat uit een vijftal fases. In iedere fase van het model komen een aantal specifieke leerlingactiviteiten aan de orde. De leerkracht heeft bij deze opzet een duidelijk coachende rol. Het lesmodel, beknopt samengevat, laat de volgende onderdelen en activiteiten zien.

Zwakke schrijvers profiteren nog onvoldoende van het hierboven beschreven lesmodel. Dit dwingt tot analyseren waardoor hun geringe en trage schrijfvorderingen worden veroorzaakt.

VEROORZAKERS VAN SCHRIJFPROBLEMEN

Een aantal veroorzakers zijn bekend en te benoemen. Het blijkt dat zwakke schrijvers moeite kunnen hebben met:

- het richten van de aandacht alvorens een taak te gaan uitvoeren (E. van Lieshout 2001). Leerlingen hebben moeite om met een gerichte volledige aandacht aan een specifieke taak te beginnen.
- het inprenten en oproepbaar hebben van bewegingsvoorstellingen (S. Graham 1999).

LESMODEL	VOORBEELD	ACTIVITEIT EN EFFECT
<p>Vormweten De leerling prent via een letterkaart die voor hem ligt zelfstandig de te oefenen letter in.</p>		Door het visueel inprenten direct komen tot een dynamische bewegingsvoorstelling van de te maken vorm.
<p>Traject beheersing De leerling oefent uit het geheugen de letter op ongelinieerd of voorgestructureerd papier.</p>		Het inoefenen van de vorm uit het geheugen waarbij nog geen aandacht aan accuraatheid wordt besteed. Het allereerst in de vingers leren krijgen van de vorm van de letter.
<p>Reflectie van de leerling De leerling beoordeelt zijn eigen schrijfproduct. Kan ook met behulp van een medeleerling. De best gelukte letter krijgt een cirkel. Bij een niet zo gelukt letteronderdeel zet de leerling een pijltje.</p>		Het systematisch beoordelen van eigen motorische producten moet bij de leerling een verfijnd plangedrag oproepen.
<p>Transfer naar stellen De leerling bedenkt en schrijft een aantal woorden, zinnen vanuit de geleerde letter op.</p>		Het komen tot een overgang van het motorisch niveau naar het eigen semantisch niveau. Van schrijven naar stellen beoefenen.
<p>Afsluitende reflectie De leerling beoordeelt het gehele schrijfproduct vanuit een opgegeven beoordelingsaspect.</p>		Een terugblik die bij de leerling een aanzet moet vormen voor nieuw motorisch plangedrag.

- Het lukt leerlingen onvoldoende een bewegingsvoorstelling op te bouwen en vast te houden.
- het beheersen van de vorm waarbij tegelijkertijd een beroep wordt gedaan op het beheersen van een bepaalde manier van versnellen en druk vermeerderen bij het aanleren en het maken van lettervormen (M. Ediger 2001). Leerlingen hebben bij het aanleren moeite, indien daarbij meerdere aspecten tegelijkertijd een rol spelen.
- het beheersen van constantie bij het uitvoeren van (schrijf)bewegingen (C. Stowitschek 1989). Leerlingen hebben moeite om bij bepaalde motorische bewegingen constante prestaties te leveren.
- het aansturen van je eigen motorisch ontwikkelingsproces (M. Ediger 2001). Het lukt de leerling moeizaam om vanuit analyse van eigen presteren nieuw motorisch gedrag te plannen en uit te voeren.
- het voldoende leesbaar schrijven wanneer andere mentale processen, onder andere bij spellen en stellen, tegelijkertijd een rol spelen (V. Berninger 1999). Een opstel schrijven en daarbij tevens letten op leesbaarheid is voor leerlingen vaak te veel gevraagd.
- het leertempo waarin de stappen in het schrijfproces worden aangeboden. Het leertempo ligt voor een kleine groep leerlingen te hoog (A. van Hagen 2001). Deze leerlingen krijgen de letters door het hoge tempo onvoldoende geautomatiseerd.
- plezier en werkinzet bij het schrijven. Gebrek aan inzet en plezier ontstaat bij deze leerlingen vanwege stagnatie of uitblijven van succes (M. Boeckaerts 1998).

- zelfactief en constructief leren. Schrijven leren vraagt van een leerling zowel zicht op de te maken taak maar ook overzicht op de eigen motorische mogelijkheden. Voor een aantal leerlingen een te ingewikkelde en complexe opdracht.
- de in de klassengroep toegepaste didactiek. De didactiek die door veel leerkrachten wordt toegepast is er overwegend op gericht dat leerlingen direct in één keer correct tussen lijnen schrijven. Daarbij wordt van meer af aan bij leerlingen een sterk beroep op accuratesse gedaan. Zwakke presteerders blokkeren hierdoor en hebben er weinig baat bij.

Kortom: aan zwak presteren bij schrijven kunnen meerdere oorzaken ten grondslag liggen. Indien het streven van leerkrachten is om met één oplossing te gaan werken is dit gedoemd te mislukken. Een driehoekje om een pen doen om alle schrijfproblemen op te lossen is wel een hoopvolle interventie, maar in veel gevallen niet zo'n reële. Observatie van schrijflessen door een twintigtal leerkrachten in groep 4 laat een drietal tendensen zien.

1. Opmerkingen die leerkrachten naar leerlingen tijdens schrijflessen maken gaan overwegend (80%) over verbeteren van de schrijfhouding en de penvatting. Een tweede categorie vormen opmerkingen die de motivatie en werkinzet beschrijven (15%). Nauwelijks worden aan zwakke presteerders aanwijzingen gegeven die een beroep doen op het beter beheersen van de vorm van een letter/letterpaar of woord.
2. Leerkrachten hebben tijdens de schrijfles moeite om zicht te krijgen wat de veroorzakers bij zwakke

De leerling oefent uit het geheugen de vorm op papier.

Leerkrachten weten niet hoe zij zwakke presteerders hulp moeten bieden.

presteerders zijn, en navenant daarna moeite om oplossingen aan te bieden.

3. Schrijfmethodes bieden leerkrachten onvoldoende houvast om zwakke presteerders tijdens de les op te sporen en bij hen adequate interventies toe te passen. Kortom: leerkrachten weten niet hoe zij zwakke presteerders gerichte hulp moeten bieden.

Redenen waarom in de periode augustus - december 2001 in een groep 4 een poging is ondernomen specifieke oefeningen te ontwikkelen. Een poging om met een aangepast lesmodel een zo groot mogelijk aantal veroorzakers te elimineren. Uitgangspunt moet daarbij zijn: de leerkracht in de groep geeft aan deze leerlingen hulp.

Zoals reeds vermeld hebben zwakke presteerders aanvullende specifieke oefeningen nodig. Deze leerlingen hebben eveneens extra oefentijd nodig omdat ze in vergelijking met hun klasgenootjes moeite met het automatiseren hebben. Zij hebben moeite zich de letters, letterparen en hoofdletters in gemiddelde tijd eigen te maken. Vandaar dat het merboven beschreven lesmodel moet worden aangepast.

LESMODEL AANPASSEN AAN ZWAKKE PRESTEERDERS

Het lesmodel moet aan de beperkingen van de zwakke presteerders worden aangepast. Dit geldt ook voor de aangeboden oefenstof. We willen nu allereerst omschrijven waaraan deze aangepaste oefeningen zouden moeten voldoen.

1. In de fase van het vormweten moeten oefeningen ontwikkeld worden die vooral een beroep doen op het inzicht verkrijgen in het leren beheersen van de te maken vorm. Hoe ziet de vorm er uit? Wat is kenmerkend van de vorm? Dit proces speelt zich ook af als een leerling piano of viool leert spelen. De leerling vraagt zich dan af: "Waar moet ik mijn vingers plaatsen om een bepaalde toon of melodie te krijgen? Hoe snel moet ik bewegen?" Dit "vormweten" krijgt het beste gestalte wanneer na het inprenten binnen 4 seconden overgegaan wordt tot het uitproberen. De leerling kan dan de te maken vorm optimaal uit het korte termijn geheugen ophalen.
2. Bij het oefenen van de vorm ligt eerst het accent op het kennis maken met het beheersen van het "traject". De vorm van de letter in de vingers proberen te krijgen. Vervolgens kunnen dan accenten gelegd worden op het leren beheersen van versnellen, vertragen en het leren beheersen van druk vergroten en verminderen. Tenslotte meer greep krijgen op regelmaat bij het schrijven van letters en woorden.

Het zou goed zijn dat in eerste instantie oefeningen worden opgezet die niets met schrijven te maken hebben, maar wel met het inzicht krijgen hoe bepaalde bewegingen tot stand komen. Vragen betreffen dan: "Weet je hoe een koprol op de mat er uit ziet? Kun je je dat voorstellen?" Na het weten van de vorm van de koprol kunnen vragen gesteld worden hoe de oefening gemaakt kan worden. Dit nu ten aanzien van het versnellen/vertragen, het vergroten /verlagen van druk bij het maken van de koprol. En tenslotte vragen stellen

over de mate van uitvoeren in de zin van regelmaat. Dan pas zouden opdrachten verstrekt moeten worden die met het aanleren van een letter te maken hebben.

3. Het door leerlingen zelf beoordelen van hun gemaakte producten door zowel op geslaagde producten te letten als op onderdelen van schrijfproducten die voor verbetering vatbaar zijn. Leerlingen moeten door het zelf beoordelen al doende leren slagen en falen bij het schrijven correct toe te schrijven.

DOEL VAN DE OEFENINGEN:

Het leren geconcentreerd die oefeningen te doen waardoor daarna schrijfbewegingen efficiënter kunnen worden aangeleerd.

De oefeningen richten zich op het geconcentreerd leren van bepaalde werkhoudingen en van het uitvoeren van bepaalde specifieke bewegingen. Om gerichte bewegingen te maken is een goede planning en reflectie van eigen motorisch gedrag noodzakelijk. Daarnaast dat de leerling zich goed op de taak leert te concentreren. Sommige leerlingen in de groep gaat het gemakkelijk af en andere leerlingen hebben er helaas veel moeite mee. Juist deze leerlingen hebben een steuntje in de rug nodig. Leerlingen moeten leren bewegingen te maken, waarbij de aandacht zich allereerst richt op de vorm. Daarna op het uitvoeren van bewegingen, waarbij de aandacht uitgaat naar het variëren van grootte, snelheid, druk en/of constantie. Deze aspecten krijgen via aparte, speelse oefeningen afzonderlijk de aandacht.

Alles op een rijtje gezet:

- a. De leerling moet als start van de les leren zich gericht te concentreren. Dit kan door middel van bewust worden om een ideale schrijfhouding aan te nemen. Dit kan ook door met rust en gerichtheid een beeld van een letter in te prenten.
- b. Vervolgens worden er oefeningen en/of materiaal aangeboden die de leerling leren zich te richten op het oefenen van de vorm. Daarna op het oefenen van deelfacetten, zoals grootte, snelheid, druk en constantie. En het oefenen van combinaties ervan.
- c. De leerling wordt geleerd de te maken bewegingen zorgvuldig te plannen en zelfstandig of met behulp van een klasgenoot volgens een afgesproken procedure te evalueren. Van dit zorgvuldig reflecteren bij leerlingen wordt verwacht dat dit automatisch nieuw plangedrag zal oproepen. Deze reflectie op zo jong mogelijke leeftijd laten beginnen, het liefst al in groep 2

a. Concentratie   - houding - rust - gerichtheid Beheersing nadruk op   b. de vorm c. grootte d. snelheid e. druk f. constantie g. reflectie en planning

"Weet je hoe een koprol op de mat eruit ziet? Kun je je dat voorstellen?"

Om gerichte bewegingen te maken is een goede planning en een reflectie van eigen motorisch gedrag noodzakelijk.

OEFENINGEN

a. Concentratie

Stilstaan bij wat er gedaan moet worden. Concentreren op de te maken taak. Nadenken over de vorm en het tempo waarin de taak gemaakt moet worden. Bewustwording van de ideale uitgangspositie bij het schrijven. Aan leerlingen kan gevraagd worden om zowel een goede als een niet zo goede zithouding aan te nemen. Hoe voelt dit aan? Voelen ze wat het verschil is? Dit nu ook bij elkaar observeren. Een tekening laten zien van een ideale schrijfhouding geeft jonge leerlingen meteen een beeld van wat van hen verwacht wordt. Het devies daarbij is: weinig praten maar veel oefenen.

- Voorbeelden zijn:
- Aan leerlingen wordt een tekening aangeboden waarbij twee letters door elkaar heen staan. De vraag is dan: "welke letter zie je?" Daarbij wordt de opdracht verstrekt: "Volg één van de letters nauwkeurig met je ogen!"
 - Een aantal seconden rustig en geconcentreerd in de ideale houding aan tafel gaan zitten. Je concentreren op de te maken taak.

b. Beheersing van vorm

Leren bewust een vorm te onderscheiden, in te prenten en vervolgens uit het geheugen na te maken. Een voorgedane beweging bewust en ontspannen na te doen.

- Voorbeelden zijn:
- Om de as van je lichaam draaien. Links- of rechtsom. Bepaalde voorgedane beweging(en) eerst goed bekijken en vervolgens nadoen.
 - Bepaalde halenstructuur van een letter of hoofdletter groot en ontspannen in de lucht maken.
 - Net boven een letter met een schrijfinstrument de schrijfbeweging maken. Oefenen op "penvattingsniveau". De spieren bewegen alsof ze aan het schrijven zijn en het toch geen overtrekken is.
 - Een leerling maakt voor de groep een bepaalde beweging met de armen. De klas kijkt en maakt de beweging daarna na.
 - Leerling maakt "balletachtig" zo soepel mogelijk met de schrijfhand in de lucht de letter die al eens geoefend is.

Specifieke schrijfoefeningen:

- Bepaalde halenstructuur van een letter of letterpaar, hoofdletter groot en ontspannen in de lucht maken.
- Net boven een letter met een schrijfinstrument de gewenste schrijfbeweging maken. Oefenen op "penvattingsniveau". De spieren bewegen alsof de letter echt geschreven gaat worden.
- Leerling maakt de letter a vanuit de opbouw van de halenstructuur. Beginnend bij de ophaal.

Letter	a

c. Grootte

Leren bepaalde bewegingen te variëren in grootte. Van klein naar groot of omgekeerd. Of beginnen met klein naar groot en weer naar klein. Dit zoals op de kromme van Gauss.

Voorbeelden zijn:

- Van grote stappen naar kleine stappen gaan en omgekeerd.
- Kleine cirkels in de lucht maken en langzamerhand naar grote cirkels.
- Een klein vierkantje tekenen en daarnaast drie vierkantjes die iedere keer iets groter of kleiner worden.
- Beweging met een lichaamsdeel maken waarbij van grootte wordt gewisseld. Kleine sprong in de lucht maken en daarna een grote sprong. Kleine armzwaai na grote armzwaai maken.
- Een beweging bedenken. Daarna een zelfde beweging groot maken. Daarna klein maken.

Specifieke schrijfoefeningen:

- De letter b wordt eerst op normale grootte geschreven, daarna kleiner en daarna groter.

Kleiner	Normale grootte	Groter

- De letter wordt door de leerling op normale grootte geschreven. Afhankelijk van te groot of te klein schrift wordt nu de letter twee keer steeds kleiner of steeds groter geschreven.
- Een hoofdletter koppelen aan een kleine letter net boven het papier en dan deze combinatie opschrijven.

d. Snelheid

Beheersen van verschil in snelheid bij het maken van bewegingen. Van een nulpunt versnellen en dan weer naar het nulpunt.

Voorbeelden zijn:

- Ruitenwissers langzaam en snel heen en weer laten gaan.
- Opwaartse haal maken die bij de respectievelijke letters o, a en i voorkomen. In drie snelheden: slow-motion, gemiddelde snelheid en snel.
- Van langzaam naar snel en weer naar langzaam zich in een bepaalde ruimte verplaatsen.
- Met armen of benen bewegingen maken die variëren in snelheid.
- Met het hoofd bewegingen maken die van klein naar groot en terug naar klein gaan. Kan ook nog samengaan met snelheid.

Specifieke schrijfoefeningen

- De letter, het letterpaar wordt in wisselend schrijftempo geschreven. De leerling begint bij gemiddeld schrijftempo. Daarna langzaam en daarna snel.

Langzamer	Normaal tempo	Sneller

e. Druk

Beheersen van drukregulaties terwijl bij neerwaartse bewegingen meer druk wordt uitgeoefend.

Voorbeelden zijn:

- Maken van bepaalde figuren met een penseel en kalligrafeerpen waarbij bij de neerhalen meer druk wordt uitgeoefend.
- Ieder vakje inkleuren, maar met steeds toenemende drukuitoefening.

Licht kleuren	Gemiddeld kleuren	Zware kleuren

- Licht en vervolgens een beetje zwaar drukken op de pen bij het schrijven van dezelfde letters of letterparen.
- Elkaar een hand geven waarbij de druk toeneemt en weer afneemt.
- Vuist met eigen hand maken en er in knijpen. Van lichte naar zware en weer naar lichte druk.

Specifieke schrijf oefeningen

- Neerhalen worden geoefend bij diverse letters.
- Een op- en neerhaal worden zo soepel mogelijk gemaakt. Liefst met schrijfmateriaal met verschillende hardheidsgraad. Bijvoorbeeld met potloden 6b, hb en 6h.

f. Constantie

Leren bepaalde bewegingen met een zo groot mogelijke constantheid uit te voeren.

Voorbeelden zijn:

- Een bal met een hand opgooien en zorgen dat de opgooi zo gelijkmatig mogelijk is. De bal iedere keer even hoog opgooien.
- Lopen met een regelmaat van opzwaaien van de handen.
- Een bal op de grond laten stuiteren en proberen die steeds even hoog te laten stuiteren.
- Proberen 5 – 10 passen met dezelfde lengte te lopen. Daarbij zicht te krijgen op eigen regel- of onregelmaat van werken moeten de leerlingen in tweetallen samenwerken. Er wordt bij iedere stap door de medeleerling een streepje op de vloer gezet.

Groepen van twee streepjes maken of tekenen, waarbij iedere keer een beroep op constantie wordt gedaan.

-- --	00 00	// //

Specifieke schrijf oefeningen

- Letters worden vijf keer achter elkaar geschreven en ook vier keer onder elkaar. Benadrukt wordt daarbij constantheid van grootte en van afstand.
- Een opgegeven woord wordt vier keer achter elkaar en onder elkaar opgeschreven. Nadruk wordt nu gelegd op constantheid van grootte van romp- en lusletters. Nadruk wordt ook gelegd op de afstand tussen de letters onderling.

g. Planning en reflectie

Bij de reflectie wordt aandacht besteed aan het vergelijken van de gemaakte schrijfproducten. Daarbij wordt minimaal drie keer per les aan de leerling gevraagd het schrijfproduct te omcirkelen dat volgens hem het beste gelukt is. Nog meer aandacht wordt besteed om een onderdeel van een niet zo gelukte letter te analyseren. Vervolgens komt de vraag aan de orde hoe je dit letteronderdeel zou kunnen verbeteren. Hoe komt het dat dit onderdeel niet gelukt is? Zoveel mogelijk wordt getracht dit uit de leerling zelf en/of de medeleerling te laten komen. De leerling moet bestuurder worden van zijn eigen schrijfontwikkeling.

Specifieke oefenstof:

- Per week schrijft de leerling een aantal woorden onder elkaar op die voor de leerkracht wordt opgegeven. Deze woorden zijn onderdeel van een portfolio systeem. De leerling moet hieraan na verloop van tijd zijn "schrijfgroei" kunnen aflezen.
- Leerling schrijft kort op wat hij zich voorneemt.

CONCLUSIES EN AANBEVELING

Het aanvullende lesmodel is aldoende in een groep 4 van een basisschool ontwikkeld. Dit gebeurde in de eerste helft van het schooljaar 2001/2002 met medewerking van een LIO stagiaire. Bij de start was de optie nog om de leerlingen ontspanningsoefeningen te laten doen. Al spoedig bleek dat deze optie te veel uitgaat van het unicausale model. Er is één oplossing voor een veelheid van mogelijke veroorzakers. Het toen geleidelijk aangepaste model gaat zowel uit van specifieke oefeningen doen als van consequent meer oefenen. Hiermee wordt het remediërende aspect van behandelen beoogd. Deze constatering bleek ook reeds bij het leren van spelling van woorden met inconsistente klank/letterrelaties (A. Bosman en J. van Hell 2001). De beschreven specifieke oefeningen proberen de grenzen van de mogelijkheden van de leerlingen op te zoeken. Tevens ook beperkingen te omzeilen. Toch kan bij een leerling zodanige sterke bewegingsbeperkingen een rol spelen, dat aanpassen een noodzaak is (J. Bachot en C. König 2001). Hierbij wordt dan gedacht aan het aanpassen van de lettervorm, de grootte van het schrift. Of mogelijk aanpassen van de hellingshoek. In een enkel geval zal moeten worden overgegaan tot compenseren. Hierbij wordt gedacht aan het overschakelen op blokschrift of het gebruik maken van een computer. Het zou de moeite waard zijn om bovenstaand lesmodel in een aantal groepen 4 en 5 verder uit te proberen. Uitproberen zowel op basis van effectiviteit bij zwakke schrijvers als haalbaarheid door remedial teachers en leerkrachten in de klassengroep.

BESLUIT

Het geven van doordachte en systematische hulp aan zwakke presteerders bij het schrijven vraagt om theoretische doordachte, vraagt tevens om rekening te houden met de praktische haalbaarheid in de klassengroep. De leerkracht in de groep moet het per slot van rekening doen. Het lijkt een goede optie dat remedial teachers bepaalde onderdelen van het model allereerst met een klein groepje leerlingen uitproberen en er vervolgens voor zorgen dat leerkrachten dit in hun eigen klassengroepen gaan invoeren. Het invoeren hiervan in de klassengroep kan gelijke tred houden met andere vernieuwingen die op school reeds plaats gaan vinden. Bij vernieuwen van het begrijpend lezen en rekenonderwijs komen bijvoorbeeld instructievormen ter sprake, waarbij leerlingen eerst zelf aan de slag moeten gaan. Dit past goed bij het zelfstandig bekijken, beoordelen en beoefenen van de vorm van een letter/letterpaar. Samenwerkend leren als vernieuwingsitem past goed bij het kritisch bekijken en beoordelen van elkaars schrijfproduct. Bij vernieuwen van het taalonderwijs past het koppelen van technisch schrijven zeer goed aan stellen, mogelijk aan spellen. Kortom: hulp geven aan zwakke schrijvers kan goed ingepast worden in de vernieuwingen die een team reeds wil aanpakken. Daarbij zal de kennis en kunde die een remedial teacher al heeft opgedaan voor menige leerkracht een goede stimulans en een steun in de rug kunnen zijn.

9

 Tijdschrift voor Remedial Teaching 2002/1

Het lesmodel komt er nu aldus uit te zien:	
Lesmodel	Verfijning voor zwakke schrijvers
<p>Vormweten De leerling prent via een letterkaart de te oefenen letter in door middel van een laptop presentatie of vraaggestuurde instructie.</p> <p>Traject beheersen De leerling oefent de letter in op ongelinieerd en/of voorgestructureerd papier.</p> <p>Reflectie van het schrijven De leerling beoordeelt de geschreven producten. Eventueel met behulp van de medeleerlingen. Accentueert met een cirkel de meest gelukte letter. Geeft met een pijl een onderdeel van een letter aan dat voor verbetering vatbaar is.</p> <p>Transfer naar stellen De leerling bedenkt en schrijft nu een aantal woorden op met de geleerde letter.</p> <p>Afsluitende reflectie De leerling beoordeelt het schrijfproduct vanuit een opgegeven beoordelingsaspect.</p> <p>Extra oefentijd De leerling oefent minimaal één keer per dag bepaalde lettervormen.</p>	<p>Concentratie De leerling wordt zich ervan bewust dat hij direct moet gaan schrijven.</p> <p>Beoefenen De leerling beoefent op ongelinieerd papier een aantal keren een reeds geoefende letter. Met eigen aandachtspunten of een door de leerkracht aangereikt aandachtspunt.</p> <p>Vormweten De leerling wordt zich ervan bewust hoe een beweging kan worden voorgesteld en ingeprent (b.v. koprol maken).</p> <p>De leerling prent een letter in door een voorbeeld te bekijken vanuit de "halenstructuur".</p> <p>Traject beheersen De leerling oefent de vorm vanuit de "halenstructuur". Oefent met schrijfmateriaal met verschillende hardheidsgraad (6hb, bh en 6h). Werkt met voorgestructureerde bladen. Krijgt woorden aangeboden uit een frequentielijst, een spellingslijst of dyslexielijst.</p> <p>Reflectie De leerling leert zowel de gelukte als de minder geslaagde schrijfproducten te herkennen. Leert daarbij ook het correct toeschrijven van slagen en falen.</p> <p>Transfer naar Leerling leert schrijfmotoriek te koppelen aan technisch lezen, spellen en stellen.</p> <p>Reflectie Leerling leert via kleine opdrachten falen en slagen zo goed/correct mogelijk toe te schrijven. Hoe beter de reflectie des te beter het plangedrag! Aanleggen van een schrijfproducten portfolio systeem.</p> <p>Extra oefentijd Extra oefenen bevordert bij de leerling de automatisering en soepelheid van bewegingen.</p>